

Wstęp do prawoznawstwa – program wykładu oraz ćwiczeń w roku akademickim 2009/2010

Warunki zaliczenia:

Przedmiot przeznaczony jest dla studentów I roku administracji studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. Egzamin przeprowadzony będzie wyłącznie w formie testowej. Do przystąpienia do egzaminu przedterminowego uprawnione są tylko osoby, które uzyskały zaliczenie z ćwiczeń. Na egzamin należy się zgłosić osobiście w wybranym terminie bezpośrednio do sali egzaminacyjnej wraz z legitymacją sudecką i indeksem, co najmniej 15 min. przed godziną rozpoczęcia egzaminu.

Cele dydaktyczne:

Celem kursu jest zapoznanie studentów z podstawowymi problemami oraz z siatką pojęciową prawoznawstwa, w stopniu umożliwiającym samodzielne studiowanie zagadnień prawnych. Tematyka kursu oprócz zagadnień tradycyjnie wiązanych ze wstępem do prawoznawstwa, takimi jak m.in. spór o status naukowy prawoznawstwa, spór o pojęcie prawa, tworzenie i stosowanie prawa, teorie interpretacji prawniczej, język prawny i język prawniczy, stosunek prawny etc. obejmuje również wprowadzenie do głównych gałęzi prawa RP. W szczególności w trakcie kursu studenci zapoznają się podstawowymi instytucjami prawa materialnego i procesowego cywilnego, karnego i administracyjnego oraz z elementami prawa finansowego i prawa UE.

Wymagania:

Korycki, Kuciński, Trzciniński, Zaborowski, Zarys prawa, Lexis Nexis 2008. Rozdział IX, X, XI, XIII, XIV i XV.

Lech Morawski – Wstęp do prawoznawstwa (wiele wydań), Rozdział 2 (Pojęcie prawa), Rozdział 3 (Prawo a moralność), Rozdział 5 (Obowiązki prawa), Rozdział 6 (System prawa), Rozdział 7 (Tworzenie prawa), Rozdział 9 (Wykładnia prawa), Rozdział 10 (Elementy teorii argumentacji), Rozdział 11 (Dowody prawnicze i elementy prawa procesowego), Rozdział 12 (Stosunek prawny).

Józef Nowacki, Zygmunt Tobor – Wstęp do prawoznawstwa (wiele wydań), Rozdział 6 (Podmioty prawa), Rozdział 10 (Prawo).

Tomasz Stawecki, Piotr Winczorek – Wstęp do prawoznawstwa, C.H. Beck 2003, Warszawa, (4 wydanie), Rozdział 6 (Normy i przepisy prawne) s. 63-104, Rozdział 14 (Sprawiedliwość i rządy prawa), s. 225-238.

Jerzy Stelmach, Ryszard Sarkowicz – Filozofia prawa XIX i XX wieku, Wydawnictwo UJ, Kraków, z **wyłączeniem** następujących fragmentów: Rozdział II pkt. 2 (Pozytywizm kontynentalny), Rozdział III pkt. 1 (neoscholastyka i neotomizm), pkt 3 (Prawnaturalna debata w niemieckiej filozofii prawa), Rozdział IV pkt (Szkoła wolnego prawa), pkt 5 (Skandynawski realizm prawny), Rozdział VI (Analityczna filozofia prawa), Rozdział VIII pkt 1 (Systemowa teoria prawa Niklasa Luhmanna).

Sławomira Wronkowska - Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa, Ars boni et aequi, Poznań 2005, Rozdział 3 (Akty normatywne) s. 32-39, Rozdział 4 (Rodzaje aktów normatywnych) s. 40-50, Rozdział 11 (Znajomość prawa) s. 130-139, Rozdział 17 (Sprawiedliwość) s. 182-188.

Jan Zimmermann – Prawo administracyjne, Wolters Kluwer (wiele wydań), Rozdział 1 pkt. 2 (Prawo administracyjne), Rozdział 3 (Zasady prawa administracyjnego), Rozdział 9 pkt. 2.1 (Pojęcie aktu administracyjnego) i 2.2 (Decyzja administracyjna).

Barbara Adamiak, Janusz Borkowski – Postępowanie administracyjne i sądowniczoadministracyjne, Lexis Nexis, Rozdział II (Zasady podstawowe postępowania administracyjnego oraz postępowania sądowniczoadministracyjnego) s. 30-51, Rozdział VI (Pojęcie postępowania administracyjnego i sądowniczo administracyjnego, rodzaje, tryby, ich stadia i instytucje), Rozdział XII (Czynności procesowe postępowania administracyjnego), Część II (Instytucje procesowe postępowania administracyjnego).

Bogumił Brzeziński (red.) – Prawo finansów publicznych, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń 2006, Rozdział 1 pkt. 1 (Finanse – charakterystyka ogólna), Rozdział 2 pkt. 3 (Zasady finansów publicznych), Rozdział IX (Podatki i prawo podatkowe) pkt. I (Pojęcie podatku, opłaty i dopłaty), pkt. II (Elementy konstrukcji podatku).

S. Waltoś, A. Marek, "Podstawy prawa i procesu karnego", Lexis Nexis, Warszawa 2008, rozdział IV (pojęcie i struktura przestępstwa), VIII (pojęcie kary i system kar i środków karnych), XXII (pojęcie i struktura procesu karnego), XXVI (naczelné zasady procesu karnego), XXVIII (przebieg procesu).

Stanisław Waltoś – Proces karny. Zarys systemu, LexisNexis (wiele wydań), Rozdział 1 1.1 (Pojęcie procesu karnego i prawa karnego procesowego) s. 15-17, Rozdział 1 1.10 (Czynności procesowe) s. 44-71.

Andrzej Zoll – Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I, Wolters Kluwer 2007, Warszawa, s. 22-58 (struktura przestępstwa i zasady prawa karnego). Rozdział V pkt. 6 (Okoliczności wyłączające przyjęcie bezprawności zachowania) s. 196-219, Rozdział V pkt. 9 (Okoliczności wyłączające „bycie winnym”) s. 256-261, Rozdział VI § 2 (Rodzaje kar i środków karnych) s. 360-395.

Zbigniew Radwański – Prawo cywilne – część ogólna, CH Beck, Warszawa (wiele wydań), Rozdział 1 § 1 (Prawo cywilne), Rozdział 4 (Prawo podmiotowe), Rozdział 5 § 15 (Rzeczy), Rozdział 6 (Osoby fizyczne) § 18 (Uwagi ogólne), § 19 (Zdolność prawna osób fizycznych).

Henryk Dolecki – Postępowanie cywilne. Zarys wykładu, LexisNexis (wiele wydań) Rozdział 1 § 1 (Pojęcie i funkcja postępowania cywilnego) i § 2 (Rozdaje postępowania cywilnego), Rozdział III (Zasady postępowania cywilnego), Rozdział IV § 1 (Sąd – organizacja sądów rozpoznających sprawy cywilne), Rozdział VI (Czynności procesowe).

Andrzej Zieliński – Postępowanie cywilne. Kompendium, CH Beck 2008, Rozdział I (Zagadnienia ogólne) s. 2-6, Rozdział III (Zasady postępowania cywilnego i jego przesłanki), Rozdział IV (Podmioty postępowania), Rozdział VI (Przedmiot procesu cywilnego), Rozdział VII (Czynności procesowe).

Jan Barcz et al., - Instytucje i prawo Unii Europejskiej. Podręcznik dla kierunków zarządzania i administracji, Lexis Nexis 2008, Rozdział II (Rozwój strukturalny procesu integracji europejskiej) s. 53-64, Rozdział IX s. 219-246, s. 257-258, Rozdział X (Źródła prawa UE).

Program wykładu

1. Charakterystyka nauk prawnych

- 1.1 Pojęcie nauki. Klasyfikacja nauk
- 1.2 Spór o naukowy charakter prawoznawstwa
- 1.3 Metodologiczna charakterystyka prawoznawstwa. Podstawowe kierunki badań prawa
- 1.4 Dogmatyka prawnicza

2. Spór o pojęcie prawa

- 2.1 Pojęcie prawa. Prawo jako norma i prawo jako fakt
- 2.2 Prawo jako norma
  - 2.2.1 Koncepcje pozytywistyczne vs koncepcje niepozytywistyczne
  - 2.2.2 Pozytywizm prawniczy – teza o źródłach społecznych i teza o braku koniecznego związku pomiędzy prawem a moralnością
  - 2.2.3 Twardy pozytywizm a miękki pozytywizm w retrospektywie: John Austin, Hans Kelsen, Herbert Hart, współczesny miękki pozytywizm
  - 2.2.4 Ontologiczna, epistemologiczna i aksjologiczna charakterystyka pozytywizmu
  - 2.2.5 Koncepcje niepozytywistyczne – kontynuacje koncepcji prawa natury (teza o koniecznym związku pomiędzy prawem a moralnością - Gustav Radbruch, Robert Alexy); oraz koncepcja prawa jako projektu niedokończonego (hermeneutyka)
  - 2.2.6 Ontologiczna, epistemologiczna i aksjologiczna charakterystyka koncepcji niepozytywistycznej

2.3 Prawo jako fakt

2.3.1 Podstawowa charakterystyka realistycznych koncepcji prawa.
Pojęcie faktu

2.3.2 Prawo jako fakt społeczny (teorie inżynierii społecznej)

2.3.3 Prawo jako fakt psychologiczny (koncepcja Leona Petrażyckiego)

2.3.4 Prawo jako fakt ekonomiczny (law & economics)

2.3.5 Ontologiczna, epistemologiczna i aksjologiczna charakterystyka koncepcji realistycznych

3. Źródła prawa

3.1 Podziały źródeł prawa: *fontes iuris oriundi* a *fontes iuris cognoscendi*.
Samoistne i niesamoistne źródła prawa, formalne i materialne źródła prawa,
oficjalne i nieoficjalne źródła prawa

3.2 Rodzaje źródeł prawa: stanowienie, precedens, umowa, zwyczaj i prawo
zwyczajowe, praktyka prawnicza

3.3 Źródła prawa powszechnie obowiązującego w Polsce na tle Konstytucji

3.4 Źródła prawa w UE. Orzecznictwo ETS jako źródło prawa

3.5 Relacja prawa państw członkowskich i prawa UE

4. Tworzenie prawa

4.1 Modele tworzenia prawa

4.2 Zagadnienie racjonalnego tworzenia prawa

4.3 Tworzenie prawa w RP

4.4 Pojęcie i struktura aktu normatywnego

4.5 Dyrektywy wewnętrznej i zewnętrznej systematyzacji aktu normatywnego

4.6 Rola preambuły

4.7 Dzienniki publikacyjne, pojęcie promulgacji

4.8 Spór o prawotwórczą rolę sądów w systemie prawa stanowionego na
przykładzie RP

5. Obowiązanie prawa

5.1 Tetyczne, aksjologiczne oraz socjologiczne koncepcje obowiązania
prawa

5.2 Obowiązanie prawa w aspekcie terytorialnym i czasowym

5.3 Obowiązanie prawa a stosowalność prawa

5.4 Derogacja i reguły derogacyjne

5.5 Prawnicza koncepcja obowiązania prawa

5.6 Kolidyze pomiędzy różnymi typami norm; pojęcie reguły i pojęcie zasady.
Reguły II stopnia, ważenie wartości

6. System prawa

- 6.1 Poziome i pionowe uporządkowanie systemu prawa
- 6.2 Podziały systemu prawa i ich geneza
- 6.3 Spójność i zupełność systemu prawa
- 6.4 Elementy systemu prawa – możliwe ujęcia; system prawa a system źródeł prawa

7. Zagadnienia językowe w prawoznawstwie

- 7.1 Pojęcie języka
- 7.2 Język prawny a język prawniczy
- 7.3 Semantyczna, syntaktyczna i pragmatyczna charakterystyka języka prawnego i prawniczego
- 7.4 Normy, dyrektywy i performatywy
- 7.5 Problematyka przekładu tekstów prawnych

8. Interpretacja prawnicza

- 8.1 Pojęcie interpretacji
- 8.2 Hermeneutyka prawnicza. Interpretacja prawnicza jako szczególny rodzaj interpretacji tekstu
- 8.3 Teorie wykładni prawa
- 8.4 Klaryfikacyjna i derywacyjna koncepcja wykładni
- 8.5 Ideologie wykładni prawa

9. Stosowanie prawa

- 9.1 Pojęcie stosowania prawa
- 9.2 Sądowy i administracyjny model stosowania prawa
- 9.3 Decyzyjny model stosowania prawa
- 9.4 Argumentacyjny model stosowania prawa. ADR, mediacja
- 9.5 Dyskrecjonalność sędziowska i uznanie administracyjne

10. Państwo prawa i wymiar sprawiedliwości

- 10.1 Historia pojęcia państwa prawa i współczesna postać tej koncepcji
- 10.2 Zasady składające się na treść państwa prawa na przykładzie Konstytucji RP
- 10.3 Instytucjonalne gwarancje państwa prawa

11. Prawa podmiotowe

- 11.1 Pojęcie prawa podmiotowego
- 11.2 Wybrane teorie praw podmiotowych

- 11.3 Prawa podmiotowe w prawie prywatnym i prawie publicznym
- 11.4 Problematyka ochrony praw podmiotowych

Program ćwiczeń

1. Przepis prawny i norma prawna

- 1.1 Przepis prawny a norma prawna - możliwe ujęcia problemu. Najważniejsze teorie normy prawnej
- 1.2 Budowa normy (koncepcja dwuczłonowa, trójczłonowa i inne)
- 1.3 Typy sankcji (represyjna, odszkodowawcza, nieważności; inne typy sankcji związanych z wadliwością czynności prawnej: bezskuteczność względna, wzruszalność, bezskuteczność zawieszona. Konwalidacja a konwersja czynności prawnej
- 1.4 Podziały norm/przepisów prawnych. Rozpoznawanie typów przepisów na przykładach z aktów normatywnych

2. Technika prawodawcza

- 2.1 Budowa tekstu prawnego: ustawy, rozporządzenia, aktu prawa miejscowego. Różnice w budowie tekstów różnych typów aktów normatywnych ze szczególnym uwzględnieniem osobliwości ratyfikowanych umów międzynarodowych oraz prawa wspólnotowego
- 2.2 Dyrektywy systematyzacji tekstu prawnego. Przykłady błędnie zredagowanych tekstów prawnych
- 2.3 Etap prelegislacyjny. Ocena skutków regulacji
- 2.4 Promulgacja aktu normatywnego. Zakaz retroakcji prawa
- 2.5 Nowelizacja, tekst jednolity, sprostowanie błędów
- 2.6 Rola elektronicznych baz aktów prawnych

3. Stosunek prawny

- 3.1 Pojęcie stosunku prawnego
- 3.2 Podmioty stosunku prawnego
- 3.3 Przedmiot stosunku prawnego
- 3.4 Treść stosunku prawnego

4. Wprowadzenie do prawa materialnego

- 4.1 Pojęcie prawa materialnego
- 4.2 Charakterystyka stosunku materialno prawnego
- 4.3 Systematyka pozioma prawa materialnego – obraz współczesny
- 4.4 Prawo publiczne a prawo prywatne

5. Elementy prawa prywatnego

- 5.1 Definicja prawa prywatnego
- 5.2 Prawo prywatne a prawo cywilne
- 5.3 Zasady prawa prywatnego
- 5.4 Klasyczne działy prawa cywilnego: część ogólna, zobowiązania, prawo rzeczowe, prawo rodzinne i spadkowe
- 5.5 Stosunek cywilnoprawny
- 5.6 Pojęcie i rodzaje czynności prawnych
- 5.7 Podmioty prawa cywilnego
- 5.8 Przedmioty prawa cywilnego
- 5.9 Źródła zobowiązań

6. Elementy prawa karnego

- 6.1 Prawo karne jako prawo publiczne
- 6.2 Zasady prawa karnego
- 6.3 Pojęcie przestępstwa: czyn bezprawny, karalny, karygodny, zawiniony
- 6.4 Okoliczności wyłączające bezprawność czynu oraz winę
- 6.5 Podziały przestępstw
- 6.6 Rodzaje kar i środków karnych
- 6.7 Przestępstwa skarbowe
- 6.8 Wykroczenia

7. Elementy prawa administracyjnego

- 7.1 Pojęcie administracji publicznej
- 7.2 Źródła prawa administracyjnego
- 7.3 Zasady prawa administracyjnego
- 7.4 Podmioty prawa administracyjnego
- 7.5 Stosunek administracyjnoprawny
- 7.6 Akt administracyjny i inne formy działania administracji
- 7.7 Systemy kontroli administracji

8. Wprowadzenie do prawa procesowego – aspekt instytucjonalny

- 8.1 Pojęcie wymiaru sprawiedliwości
- 8.2 Organizacja sądów powszechnych
- 8.3 Sąd Najwyższy, sądy administracyjne
- 8.4 Sądy wspólnotowe i międzynarodowe
- 8.5 Ścieżka instancji (przykłady) – wraz z postępowaniem przed ETS w trybie pytania prejudycjalnego
- 8.6 Rola prokuratora i adwokata oraz radcy prawnego

9. Wprowadzenie do prawa procesowego – aspekt przedmiotowy

- 9.1 Pojęcie prawa proceduralnego i pojęcie procesu
- 9.2 Stosunek procesowy – charakterystyka
- 9.3 Pojęcie organu procesowego, czynności procesowej, pisma procesowego
- 9.4 Pojęcie zasad procesowych

10. Elementy postępowania cywilnego

- 10.1 Pojęcie postępowania cywilnego
- 10.2 Rodzaje postępowania cywilnego
- 10.3 Zasady postępowania cywilnego
- 10.4 Podmioty postępowania cywilnego
- 10.5 Przedmiot postępowania cywilnego
- 10.6 Czynności procesowe

11. Elementy postępowania administracyjnego i sądowniczo-administracyjnego

- 11.1 Pojęcie postępowania administracyjnego
- 11.2 Rodzaje postępowania administracyjnego. Postępowanie podatkowe
- 11.3 Zasady postępowania administracyjnego
- 11.4 Podmioty
- 11.5 Przedmiot
- 11.6 Czynności procesowe
- 11.7 Postępowanie sądowniczo-administracyjne

12. Elementy procesu karnego

- 12.1 Pojęcie procesu karnego
- 12.2 Zasady procesu karnego
- 12.3 Podmioty procesu karnego
- 12.4 Przebieg procesu karnego
- 12.5 Czynności procesowe
- 12.6 Postępowanie wykonawcze

13. Wykładnia prawa

- 13.1 Pojęcie wykładni prawa
- 13.2 Dyrektywy wykładni – katalog
- 13.3 Odrębności wykładni w różnych gałęziach prawa
- 13.4 Wykładnia prowsólnotowa a pytanie prejudycjalne
- 13.5 Wykładnia zgodna z Konstytucją i prawem międzynarodowym

14. Wnioskowania prawnicze o normach

14.1 Przegląd topik i argumentów prawniczych: *a contrario*, *a fortiori*, *a simile*, *a completudine*, reguła instrumentalnego zakazu i nakazu, *etc.* na przykładach z orzecznictwa

14.2 Domniemania prawne

15. Wnioskowania prawnicze o faktach

15.1 Pojęcie stanu faktycznego

15.2 Pojęcie dowodu

15.3 Dowód a uprawdopodobnienie

15.4 Domniemania faktyczne

16. *Hard cases* w prawie

16.1 Pojęcie przypadku trudnego

16.2 Dyskusja wybranych przypadków trudnych: kara śmierci, eutanazja, prawa zwierząt, prawo a nowe media, prawo w państwach posttotalitarnych *etc.*